

МЕТОДИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ НА ПІДГРУНТІ ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДІВ ФАКТОРНОГО АНАЛІЗУ

НІКІТІНА А. В.

УДК 330.65

Нікітіна А. В. Методичний інструментарій оцінювання рівня економічної безпеки підприємств на підґрунті використання методів факторного аналізу

Стаття розкриває сутність основних сучасних концепцій оцінювання економічної безпеки підприємств. Ґрунтуючись на загальних засадах теорії управління і дослідивши наукові джерела, було проведено узагальнення сучасних наукових підходів до оцінювання економічної безпеки підприємств, що дозволило виокремити існуючу базу фундаментальних досліджень щодо оцінювання визначеної економічної категорії, але вони, на жаль, не дають повної, комплексної характеристики ЕБП. Обґрунтовано, що процес цілеспрямованого підбору відповідних показників для їх використання в процесі оцінки, тобто формування інформаційної бази, яка буде використана для подальшого дослідження, є важливим підґрунтям для здійснення оцінювання рівня економічної безпеки підприємств. Крім того, інформація для проведення такої процедури повинна відповідати вимогам достовірності, повноти, значущості, своєчасності, ясності тощо. Склад показників підсистем економічної безпеки підприємства повинен відображати її специфіку діяльності кожної сфери діяльності суб'єкта господарювання та коригуватися зі зміною часу. Запропоновано методичний підхід до оцінювання рівня економічної безпеки підприємств на основі використання методу факторного аналізу. Обґрунтовано необхідність подальшого розвитку теоретичних аспектів економічної безпеки підприємства. Перспективою подальших досліджень є детермінація основних загроз функціональним складовим економічної безпеки підприємств і шляхів їх зменшення чи локалізації з урахуванням галузевої приналежності.

Ключові слова: економічна безпека підприємств, факторний аналіз, методичний підхід до оцінювання.

Рис.: 1. **Формул:** 9. **Бібл.:** 13.

Нікітіна Аліна Вадимівна – аспірантка, кафедра міжнародної економіки, Харківський національний автомобільно-дорожній університет (вул. Петровського, 25, Харків, 61002, Україна)

УДК 330.65

Нікітіна А. В. Методический инструментальный оценки уровня экономической безопасности предприятий на основе использования методов факторного анализа

Статья раскрывает сущность основных современных концепций оценивания экономической безопасности предприятий. Основываясь на общих положениях теории управления и исследовав научные источники, было проведено обобщение современных научных подходов к оценке экономической безопасности предприятий, что позволило выделить существующую базу фундаментальных исследований по оценке определенной экономической категории, но они, к сожалению, не дают полной, комплексной характеристики ЭБП. Обосновано, что процесс целенаправленного подбора соответствующих показателей для их использования в процессе оценки, то есть формирование информационной базы, которая будет использована для дальнейшего исследования, является важной основой для осуществления оценки уровня экономической безопасности предприятий. Кроме того, информация для проведения такой процедуры должна соответствовать требованиям достоверности, полноты, значимости, своевременности, ясности и т. д. Состав показателей подсистем экономической безопасности предприятия должен отражать ее специфику деятельности каждой сферы деятельности предприятия и корректироваться с течением времени. Предложен методический подход к оцениванию уровня экономической безопасности на основе применения метода факторного анализа. Обоснована необходимость дальнейшего развития теоретических аспектов экономической безопасности. Перспективным направлением дальнейших исследований является детерминация основных угроз функциональным составляющим экономической безопасности предприятий и путей их уменьшения или локализации с учетом отраслевой принадлежности.

Ключевые слова: экономическая безопасность предприятий, факторный анализ, методический подход к оценке.

Рис.: 1. **Формул:** 9. **Библ.:** 13.

Нікітіна Аліна Вадимівна – аспірантка, кафедра міжнародної економіки, Харківський національний автомобільно-дорожній університет (вул. Петровського, 25, Харків, 61002, Україна)

UDC 330.65

Nikitina A. V. Methodical Instruments of Assessment of the Level of Economic Security of Enterprises on the Basis of Use of the Methods of Factor Analysis

The article reveals the essence of main modern concepts of assessment of economic security of enterprises. Based on general provisions of the management theory and having studied scientific sources, the article conducts generalisation of modern scientific approaches to assessment of economic security of enterprises, which allowed allocation of the existing base of fundamental studies on assessment of a certain economic category, but they, unfortunately, do not provide a complete and complex characteristic of economic security of enterprises. The article justifies that the process of purposeful selection of relevant indicators for their use in the process of assessment, in other words formation of the information base that would be used for further study, is an important basis for carrying out assessment of the level of economic security of enterprises. Moreover, information for carrying out such a procedure should correspond with the requirements of authenticity, completeness, importance, timeliness, clarity, etc. The composition of indicators of sub-systems of economic security of an enterprise should reflect its specific nature of activity of each sphere of activity of an enterprise and be adjusted in the course of time. The article offers a methodical approach to assessing the level of economic security on the basis of application of the method of factor analysis. It justifies a necessity of further development of theoretical aspects of economic security. A prospective direction of further studies is determination of main threats to functional components of economic security of enterprises and ways of their reduction or localisation with consideration of the industry belonging.

Key words: economic security of enterprises, factor analysis, methodical approach to assessment.

Рис.: 1. **Formulae:** 9. **Bibl.:** 13.

Nikitina Alina V. – Postgraduate Student, Department of International Economy, Kharkiv National Automobile and Highway University (vul. Petrovskogo, 25, Kharkiv, 61002, Ukraine)

Сучасні суб'єкти господарювання стикаються з проблемою створення і використання системи оцінювання і забезпечення своєї економічної безпеки. Така проблема є досить новою як для країни, так і для вітчизняної економічної науки. Завдання щодо всебічного розгляду цієї теми і розроблення практичних рекомендацій із забезпечення економічної безпеки підприємств стоїть перед дослідниками в галузі економіки. Так, у висвітлення проблем, пов'язаних зі стійкістю економічного розвитку, й економічною безпекою підприємства зокрема, вагомий внесок здійснено провідними зарубіжними і вітчизняними науковцями, серед яких М. Альберт, О. М. Бандурка, В. Є. Духов, І. А. Ігнат'єва, М. М. Мартиненко, М. Х. Мескон, К. Я. Петрова, Н. О. Подлужна, А. І. Федулова, Ф. Хедоури, І. М. Червяков, З. Є. Шершньова та інші. Незважаючи на досить широкий спектр досліджень щодо сучасних проблем і заходів із забезпечення економічної безпеки підприємства, усі вони, здебільшого, мають загальнонауковий, методологічний характер, тому актуальним є дослідження теоретичних основ щодо проблеми визначення, оцінки і прогнозування розвитку стану за допомогою найважливіших показників його функціонування з погляду забезпечення його економічної безпеки.

Метою цієї статті є узагальнення, поглиблення і розвиток теоретичних засад економічної безпеки підприємства (ЕБП).

Реалізація поставленої мети зумовила вирішення таких завдань:

- ✦ детермінація основних методичних підходів до оцінювання рівня економічної безпеки підприємства;
- ✦ розробка методичного підходу щодо оцінювання рівня економічної безпеки підприємств на підґрунті застосування методу факторного аналізу.

Теоретико-методологічні засади цього дослідження охоплюють такі загальнонаукові підходи, як комплексний аналіз і синтез, логічні прийоми.

Грунтуючись на загальних засадах теорії управління і дослідивши наукові джерела, було проведено узагальнення сучасних наукових підходів до оцінювання економічної безпеки підприємств, що дозволило виокремити існуючу базу фундаментальних досліджень щодо оцінювання визначеної економічної категорії, але вони, на жаль, не дають повної, комплексної характеристики ЕБП. Так, науковці А. В. Козаченко, В. П. Пономарева й А. Н. Ляшенко вважають, що підприємство знаходиться в зоні економічної безпеки, якщо його виробничо-господарська діяльність є прибутковою [2]. Такий підхід до визначення рівня ЕБП заснований на тому, що джерелом забезпечення економічної безпеки підприємства є прибуток, одержаний у результаті взаємодії підприємства з суб'єктами зовнішнього середовища. Визначення рівня економічної безпеки підприємства здійснюється ними на основі запропонованого критерію, що є співвідношенням величини бруто-інвестицій підприємства і величини ресурсів, необхідних для інвестиційної підтримки умов, що забезпечують економічну безпеку підприємства. Запропоновану методика вважаємо досить обґрунтованою, хоча щодо прибутковості і доцільності

підприємства необхідно зазначити, що такі критерії не завжди включають безпечність діяльності підприємства в контексті обмеженості потенційного впливу на суб'єкт і неповноти такої характеристики. Причому до недоліків також можна віднести той факт, що такий підхід є статичним, оскільки не враховано ймовірність настання загроз фінансової стійкості й економічній безпеці взагалі у довгостроковій перспективі.

Бальні оцінки для здійснення експрес-оцінки рівня економічної безпеки підприємства пропонують використовувати такі науковці, як Ф. Євдокімов, О. Мізіна, О. Бородіна. Основою такого підходу є розрахунок граничних значень показників і складання їх рейтингу. У разі, якщо значення показника є вищим за нормативне, його відносять до першого класу; нижче від нормативного, хоча вище за критичне – до другого; нижче за критичне – до третього [3]. Перевагою такої методики є те, що для одержання узагальноної оцінки рівня безпеки може бути використаний весь перелік показників чи відібрані ті з них, які становлять найбільший інтерес для дослідження. Залежно від мети дослідження і важливості показника для обраного напрямку дослідження визначається рейтинг показника [3].

З позиції теорії катастроф до оцінки економічної безпеки пропонує підійти Д. Самсонов [4]. На його думку, необхідно з'ясувати значення так званого «критичного порогу» для аналізованих показників економічної безпеки. Тоді на основі спостережень за змінами показників можна буде передбачити можливість їх попадання в критичну область, тобто настання «катастрофи».

У науковому джерелі [5] пропонується розраховувати рівень економічної безпеки країни за допомогою таких методів, як моніторинг основних соціально-економічних показників і співставлення з їх граничними значеннями, які повинні бути не менші за загальносвітові; аналізу й обробки сценаріїв; експертної оцінки; оптимізації; теоретико-ігрові; багатовимірною статистичного аналізу; теорії штучних нейронних мереж. Хоча деякі з наведених методичних підходів можна використовувати і для вимірювання стану економічної безпеки не лише на макро-, але й мезо-, мікрорівнях ієрархії управління економікою, а саме: для оцінювання рівня економічної безпеки підприємства можна використати певний перелік індикаторів (показники рівня забезпеченості підприємства ресурсним, науковим і виробничо-технічним потенціалом, ресурсоозброєності виробництва, зношеності матеріально-технічної бази, ліквідності і платоспроможності тощо), що передбачає моніторинг основних соціально-економічних показників (детермінанти ресурсного потенціалу і можливостей його розвитку, рівня ефективності використання ресурсів, капіталу і праці та його відповідності рівню у передових країнах, а також рівню, за якого зовнішні та внутрішні загрози мінімізовані тощо).

Вельми цікавий і обґрунтований методичний підхід висуває С. Ілляшенко, який пропонує оцінювати економічну безпеку підприємства на підґрунті аналізу його фінансової стійкості, яка визначається за достатньою кількістю власних і позичених оборотних коштів для

здійснення виробничо-господарської діяльності [6]. Надлишок або нестачу власних оборотних коштів, необхідних для формування запасів і покриття витрат господарської діяльності, а також довго-, середньо- і короткострокових кредитів і позик, науковець пропонує використати як оціночні показники, останні характеризують п'ять рівнів фінансової безпеки, а саме: абсолютний рівень для функціонування підприємства достатньо власних оборотних коштів; нормальний – для суб'єкта господарювання, який має достатньо власних джерел формування запасів і покриття витрат; хиткий рівень економічної безпеки зустрічається у підприємства, котре має недостатньо власних коштів і залуцає середньо- і довгострокові позики і кредити; критичний – для підприємства, коли залуцаються короткострокові кредити; кризовий рівень – підприємства не можуть забезпечити фінансування діяльності ні власними, ні залученими коштами.

Ґрунтовний метод скаляризації для оцінювання рівня економічної безпеки пропонують застосувати В. Г. Сліпченко і С. В. Брідун [7]. Сутність такого підходу полягає у визначенні інтегральної бальної оцінки рівня економічної безпеки на підставі порівняння бальних оцінок, причому визначення рівня економічної безпеки виконується у декілька етапів: визначення індикаторів економічної безпеки за кожною складовою; визначення нормалізованих і бальних оцінок за індикаторами; визначення оцінки стану індикаторного блоку; оцінка стану складових.

З метою підвищення ефективності управління економічної безпеки підприємств пропонується методичний підхід оцінювання ЕБП, який на відміну від існуючих враховує специфіку роботи підприємств, дає можливість вирішити проблему виявлення кореляції між спостереженими кількісними й якісними змінами факторів як між собою, так і з результативним показником.

На *рис. 1* представлено загальний алгоритм реалізації запропонованого нами методичного підходу на підґрунті використання методів багатовимірного факторного аналізу та наведено стислий опис етапів методичного підходу оцінювання рівня економічної безпеки.

I етап: ідентифікація підприємств України, детермінація, обґрунтування сукупності ознак і формування матриці X вихідних даних для проведення оцінки:

$$X = (x_{ij}), \quad i = \overline{1, m}; \quad j = \overline{1, n}, \quad (1)$$

де x_{ij} – вихідний показник – значення i -го показника у j -го підприємства.

Отже, першим етапом є процес цілеспрямованого підбору відповідних показників для їх використання в процесі оцінки, тобто формування інформаційної бази, яка буде використана для подальшого дослідження. Вона повинна відповідати вимогам достовірності, повноти, значущості, своєчасності, ясності тощо.

Склад показників підсистем економічної безпеки підприємства повинен відображати специфіку кожної сфери діяльності суб'єкта господарювання та має коригуватися зі зміною часу.

II етап: стандартизація (перехід від різних за ознакою та одиницями виміру показників зіставлених) вихідних ознак:

$$Z = (z_{ij}); \quad z_{ij} = H_i(x_{ij}, a, q); \quad i = \overline{1, m}; \quad j = \overline{1, n}, \quad (2)$$

де H_i – функція статистичної стандартизації i -го показника;

a – певна величина (для обраного способу – середнє значення);

q – одиниця стандартизації (для обраного способу – стандартне відхилення).

III етап – побудова та розрахунок кореляційної матриці R розміром $m \times m$ на основі обраної сукупності ознак (показників):

$$R = (r_{ik}); \quad r_{ik} = r_{ki}; \quad r_{ii} = 1; \quad i, k = \overline{1, m}. \quad (3)$$

IV етап: перевірка значущості кореляційної матриці за χ^2 -критерієм Уїлкса [5]:

$$\chi^2 = - \left[n - \frac{1}{6}(2m + 5) \right] \cdot \ln |R| > \chi_{кр}^2(\alpha, df), \quad (4)$$

де $|R|$ – визначник кореляційної матриці;

α – рівень значущості;

df – число ступенів свободи, $df = m(m - 1) / 2$.

V етап: побудова редукованої кореляційної матриці через заміну діагональних елементів кореляційної матриці (що є одиницями) на апіорні оцінки спільностей – часток одиничних дисперсій, зумовлених спільними для кількох змінних факторами [6]:

$$R^h = (r_{ik}^h);$$

$$r_{ik}^h = r_{ik} = a_{i1}a_{k1} + a_{i2}a_{k2} + \dots$$

$$+ a_{ir}a_{kr} = \sum_{l=1}^r a_{il}a_{kl} \quad (i \neq k),$$

$$i, k = \overline{1, m};$$

$$r_{ii}^h = h_i^2 = a_{i1}^2 + a_{i2}^2 + \dots + a_{ir}^2 = \sum_{l=1}^r a_{il}^2,$$

$$0 \leq h_i^2 \leq 1, \quad i = \overline{1, m}.$$

VI етап: знаходження матриці відображення A – встановлення кількості факторів, необхідної для пояснення кореляційного зв'язку між вихідними показниками, і розрахунок факторних навантажень:

$$A = (a_{il}), \quad i = \overline{1, m}; \quad l = \overline{1, r}; \quad AA^{-1} = R. \quad (6)$$

VII етап – знаходження факторної матриці V , що відповідає принципу (критерію) простої структури – вимозі надання найбільш простого (економічного) пояснення сукупності досліджуваних змінних у термінах факторів:

$$V = (v_{il}) = AC, \quad i = \overline{1, m}; \quad l = \overline{1, r}. \quad (7)$$

VIII етап – інтерпретація отриманих факторів і знаходження матриці оцінок значень факторів: $\hat{P} = (\hat{p}_{ij}), \quad l = \overline{1, r}; \quad j = \overline{1, n}$ та оцінка отриманих значень за коефіцієнтом множинної детермінації, а також оцінка адекватності факторної моделі в цілому на основі простої середньої оцінки розходжень вихідних і відтворених коефіцієнтів кореляції.

На підґрунті вагових коефіцієнтів з матриці відображення вирішують завдання розпізнавання виділених факторів й визначення для них назв суб'єктивно.

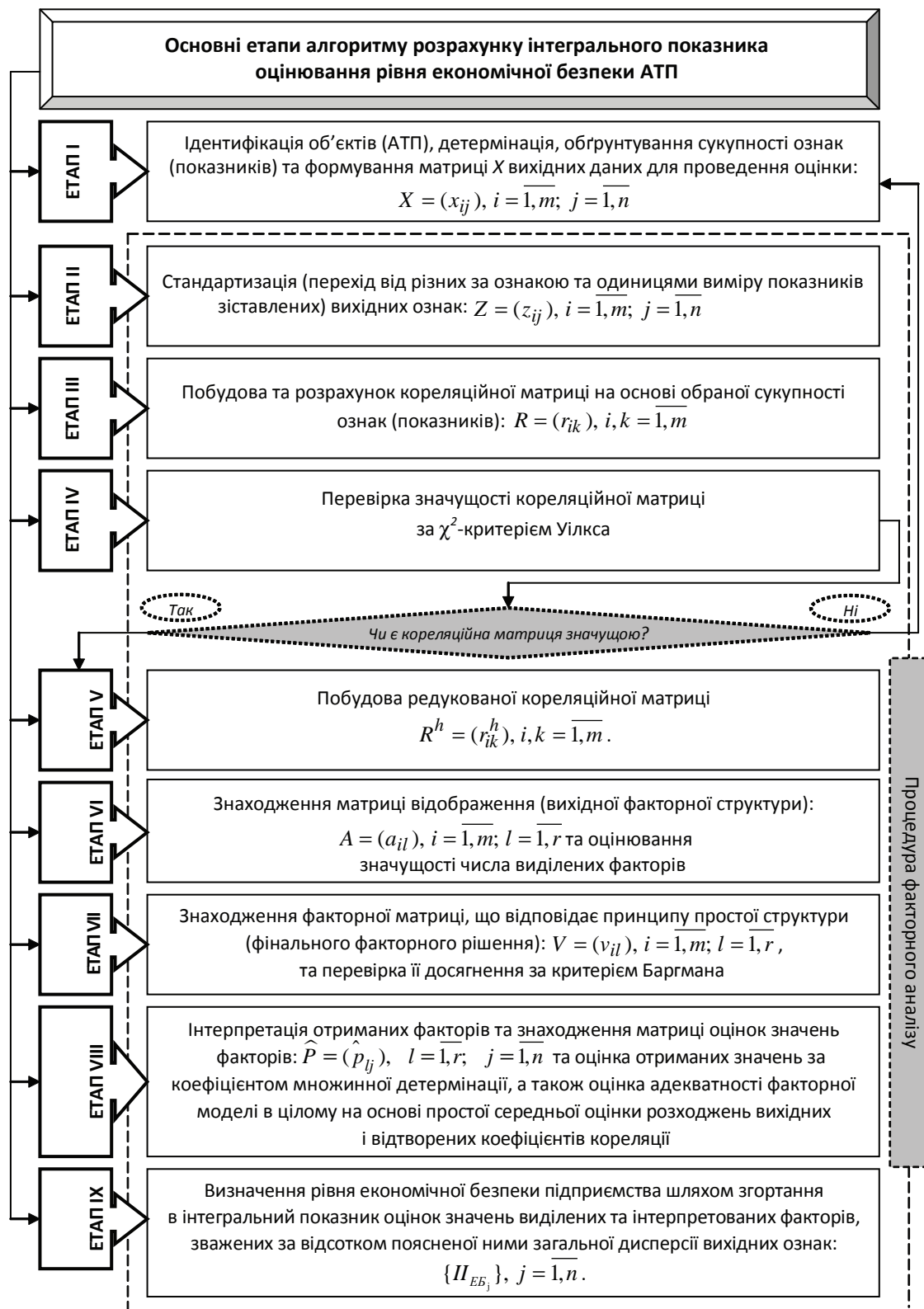

Рис. 1. Алгоритм реалізації методичного підходу до інтегральної оцінки рівня економічної безпеки АТП на підґрунті використання методів факторного аналізу

Коефіцієнт інформативності виступає підтвердженням значущості ознак, що беруть участь у формуванні назви виділених факторів, значення якого для того, щоб вважати набір пояснювальних ознак задовільним, має знаходитись в межах 0,75 – 0,95 [8]:

$$KI_l = \frac{\sum_{i=1}^m a_{il}^2 \{W_{zn}\}}{\sum_{i=1}^m a_{il}^2}, \quad (8)$$

де $\{W_{zn}\}$ – підмножина значущих факторних навантажень ознак, які беруть участь у формуванні назви l -го фактора.

Наукова новизна запропонованого нами методичного підходу полягає у визначенні інтегрального показника, отриманого шляхом зваженого згортання індивідуальних оцінок значень всіх виділених й інтерпретованих факторів, де вагами виступають внески кожного фактора у пояснення повної дисперсії (а іноді – сумарної спільності) вихідних ознак, тобто частки дисперсії факторів у повній дисперсії:

$$P_{EBj} = \frac{\hat{P}_j \sigma^2}{\sum_{l=1}^{r'} \sigma_l^2} = \frac{\sum_{l=1}^{r'} \hat{p}_{lj} \sigma_l^2}{\sum_{l=1}^{r'} \sigma_l^2}, \quad j = \overline{1, n}, \quad (9)$$

де $\hat{P}_j = (\hat{p}_{lj})$ – вектор-рядок оцінок значень l -х факторів для j -го підприємства;

$\sigma^2 = (\sigma_l^2)$ – вектор-стовпчик часток повної дисперсії ознак, поясненої l -м фактором;

r' – кількість виділених й інтерпретованих факторів.

ВИСНОВКИ

Таким чином, запропоновано методичний підхід до оцінювання рівня економічної безпеки підприємств на методологічному підґрунті факторного аналізу, яка (ЕБП) зображується тут латентним показником, на відміну від існуючого методичного забезпечення, виконуючи процедуру стандартизації в класичний спосіб і використовуючи як ваги частки повної дисперсії ознак, поясненої відповідними факторами, що виділяються й інтерпретуються в результаті реалізації процедур факторного аналізу, вирішуючи при цьому проблему суб'єктивності та так званого «людського фактора», а також долає недоліки, притаманні більшості наявних методик інтегральної рейтингової оцінки, які засновані переважно на адитивних або мультиплікативних операціях згортання інформації й своєю реалізацією не передбачають виявлення та врахування взаємодії, взаємовпливу та динаміки окремих складових, що агрегуються до інтегральної оцінки. При цьому практична значущість представленого методичного підходу збільшується за рахунок запропонованої схеми його реалізації. Таким чином, розробка і прийняття науково обґрунтованих управлінських рішень щодо визначення рівня економічної безпеки та виявлення «проблемних місць» є складним завданням, інструментарій вирішення якого зокрема має містити відповідне науково обґрунтоване методичне забезпечення. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Основи економічної безпеки / [О. М. Бандурка, В. Є. Духов, К. Я. Петрова, І. М. Червяков]. – Харків : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2003. – 236 с.
2. Козаченко А. В. Экономическая безопасность предприятия: сущность и механизм обеспечения / А. В. Козаченко, В. П. Пономарев, А. Н. Ляшенко. – К. : Либра, 2003. – 279 с.

3. Евдокимов Ф. И. Экономическая устойчивость предприятия как фактор его безопасности / Ф. И. Евдокимов, Е. В. Мизина / Донецкий государственный технический университет : сб. науч. тр. – Донецк, 2001. – С.16 – 25.

4. Бухвальд Е. Макроаспекты экономической безопасности: факторы, критерии и показатели / Е. Бухвальд, Н. Гловацкая, С. Лазаренко // Вопросы экономики. – 1994. – № 12. – С. 25 – 36.

5. Самсонов К. Элементы концепции экономической безопасности / К. Самсонов // Вопросы экономики. – 1994. – № 12. – С. 14 – 24.

6. Ильяшенко С. Н. Составляющие экономической безопасности предприятия и подходы к их оценке / С. Н. Ильяшенко // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – № 3. – С. 12 – 19.

7. Благущ П. Факторный анализ с обобщениями / П. Благущ. – М. : Финансы и статистика, 1989. – 248 с.

8. Барановський О. Визначення показників економічної безпеки / О. Барановський // Економіка. Фінанси. Право. – 1999. – № 8. – С. 14 – 16.

9. Ніколаюк С. І. Безпека суб'єктів підприємницької діяльності / С. І. Ніколаюк, Д. Й. Никифорчук. – К. : КНТ, 2005. – 319 с.

10. Сліпченко В. Г. Еколого-економічні збитки: кількісна оцінка / В. Г. Сліпченко, С. В. Бридун та ін. – К. : Політехніка, 2001. – 215 с.

11. Ліпкан В. А. Теоретичні основи та елементи національної безпеки України ; [монографія] / В. А. Ліпкан. – К. : Текст, 2003. – 599 с.

12. Нікітіна А. В. Розвиток теоретичних засад економічної безпеки підприємства / А. В. Нікітіна // Сталий розвиток економіки : Всеукраїнський науково-практичний журнал. – Хмельницький : Університет економіки і підприємництва, Інститут економіки, технології і підприємництва, 2011. – С. 82 – 86.

13. Мочерний С. В. Економічна безпека в контексті державного суверенітету України / С. В. Мочерний, О. В. Плотніков // Економіка України. – 1998. – № 4. – С. 4 – 12.

REFERENCES

- Bandurka, O. M., Dukhov, V. Ie., and Petrova, K. Ya. *Osnovy ekonomichnoi bezpeky* [Basic economic security]. Kharkiv: Vydvo KhNUVS, 2003.
- Bukhvald, E., Glovatskaia, N., and Lazarenko, S. "Makroaspekty ekonomicheskoy bezopasnosti: faktory, kriterii i pokazateli" [Macrospects economic security: the factors, criteria and indicators]. *Voprosy ekonomiki*, no. 12 (1994): 25-36.
- Blahush, P. *Faktornyi analiz s obobshcheniyami* [Factor analysis with generalizations]. Moscow: Fynansy y statystyka, 1989.
- Baranovskiy, O. "Vyznachennia pokaznykiv ekonomichnoi bezpeky" [Definition of indicators of economic security]. *Ekonomika. Finansy. Pravo*, no. 8 (1999): 14-16.
- Evdokimov, F. I., and Mizina, E. V. "Ekonomicheskaya ustoychivost predpriiatiia kak faktor ego bezopasnosti" [Economic sustainability of the enterprise as a factor in its security]. *Sbornik nauchnykh trudov DonNTU* (2001): 16-25.
- Kozachenko, A. V., Ponomarev, V. P., and Liashenko, A. N. *Ekonomicheskaya bezopasnost predpriiatiia: sushchnost i mekhanizm obespecheniia* [The economic security of the enterprise: the nature and mechanism of maintenance]. Kyiv: Libra, 2003.

Lipkan, V. A. *Teoretychni osnovy ta elementy natsionalnoi bezpeky Ukrainy* [Theoretical foundations and elements of the national security of Ukraine]. Kyiv: Tekst, 2003.

Mochernyi, S. V., and Plotnikov, O. V. "Ekonomichna bezpeka v konteksti derzhavnogo suverenitetu Ukrainy" [Economic security in the context of state sovereignty of Ukraine]. *Ekonomika Ukrainy*, no. 4 (1998): 4-12.

Nikolaiuk, S. I., and Nykyforchuk, D. I. *Bezpeka sub'ektiv pidprijemnytskoi diialnosti* [Security businesses]. Kyiv: KNT, 2005.

Nikitina, A. V. "Rozvytok teoretychnykh zasad ekonomichnoi bezpeky pidprijemstva" [Development of theoretical

foundations of economic security]. *Stalyi rozvytok ekonomiky* (2011): 82-86.

Samsonov, K. "Elementy kontseptsii ekonomicheskoy bezopasnosti" [Elements of the concept of economic security]. *Voprosy ekonomiki*, no. 12 (1994): 14-24.

Slipchenko, V. H., and Brydun, S. V. *Ekoloho-ekonomichni zbytky: kilkysna otsinka* [Ecological and economic loss: a quantitative assessment]. Kyiv: Politekhnik, 2001.

Yliashenko, S. N. "Sostavliaiushchye ekonomicheskoy bezopasnosti predpriyatya y podkhody k ykh otsenke" [The components of economic security and approaches to evaluation]. *Aktualni problemy ekonomiky*, no. 3 (2003): 12-19.

УДК 657.633:631.15

РОЛЬ ІНФОРМАЦІЇ ТА ПОКАЗНИКІВ ОПЕРАТИВНОГО КОНТРОЛЮ В УПРАВЛІННІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

МЕЛЬНИК К. П.

УДК 657.633:631.15

Мельник К. П. Роль інформації та показників оперативного контролю в управлінні сільськогосподарською діяльністю

Мета статті полягає в дослідженні ролі інформації в системі оперативного контролю сільськогосподарського підприємства, визначенні складу його показників з огляду на специфіку галузі та особливості виробництва сільськогосподарської продукції. У результаті проведеного дослідження розкрито значення інформації в управлінні сільськогосподарською діяльністю та її вплив на зростання ефективності господарювання. Розроблено ґрунтовні пропозиції по вдосконаленню інформаційного забезпечення оперативного контролю на підприємствах галузі з урахуванням специфіки виробництва сільськогосподарської продукції. Сформульовано склад показників оперативного контролю, що сприяють оперативному реагуванню на хід виконання щоденних виробничих програм і планів; повною мірою характеризують підконтрольний об'єкт; забезпечують користувачів можливістю оперативно порівнювати втрати і вигоди від конкретної операції в процесі її здійснення. Перспективою подальших досліджень у даному напрямку є розробка інформаційного забезпечення оперативного контролю на сільськогосподарських підприємствах в соціально-екологічній площині.

Ключові слова: оперативний контроль, сільськогосподарське підприємство, інформація, управління, показники, система, діяльність.

Бібл.: 12.

Мельник Катерина Петрівна – асистент, кафедра обліку і аудиту, Луцький національний технічний університет (вул. Львівська, 75, Луцьк, Волинська обл., 43018, Україна)

E-mail: pristypakatia@ukr.net

УДК 657.633:631.15

Мельник Е. П. Роль информации и показателей оперативного контроля в управлении сельскохозяйственной деятельностью

Цель статьи заключается в исследовании роли информации в системе оперативного контроля сельскохозяйственного предприятия, определении состава его показателей, учитывая специфику отрасли и особенности производства сельскохозяйственной продукции. В результате проведенного исследования раскрыто значение информации в управлении сельскохозяйственной деятельностью и ее влияние на рост эффективности ведения хозяйства. Разработаны обстоятельные предложения по совершенствованию информационного обеспечения оперативного контроля на предприятиях отрасли с учетом специфики производства сельскохозяйственной продукции. Сформулирован состав показателей оперативного контроля, которые способствуют оперативному реагированию на ход выполнения ежедневных производственных программ и планов; в полной мере характеризуют подконтрольный объект; обеспечивают пользователей возможностью оперативно сравнивать потери и выгоды от конкретной операции в процессе ее осуществления. Перспективой последующих исследований в данном направлении является разработка информационного обеспечения оперативного контроля на сельскохозяйственных предприятиях в социально-экологической плоскости.

Ключевые слова: оперативный контроль, сельскохозяйственное предприятие, информация, управление, показатели, система, деятельность.

Библ.: 12.

Мельник Екатерина Петровна – асистент, кафедра учета и аудита, Луцкий национальный технический университет (ул. Львовская, 75, Луцк, Волынская обл., 43018, Украина)

E-mail: pristypakatia@ukr.net

UDC 657.633:631.15

Melnik Y. P. Role of Information and Indicators of Operative Control in Managing Agricultural Activity

The goal of the article is to study the role of information in the system of operative control of an agricultural company, determine the composition of its indicators, taking into account specific features of the industry and production of agricultural products. The article conducts the study and reveals importance of information in managing agricultural activity and its influence upon the growth of efficiency of farming. It develops substantial proposals on improvement of information support of operative control in the agricultural companies with consideration of specific features of production of agricultural products. It formulates the composition of indicators of operative control, which facilitate operative response on the course of performance of everyday production programmes and plans; characterise the object under control in full; provide users with a possibility of operative comparison of losses and benefits from an individual operation in the process of its execution. The prospect of further studies in this direction is development of information support of operative control in agricultural companies in the socio-ecological area.

Key words: operative control, agricultural company, information, management, indicators, system, activity.

Bibl.: 12.

Melnik Yekaterina P. – Assistant, Department of Accounting and Auditing, Lutsk National Technical University (vul. Lvivska, 75, Lutsk, Volynska obl., 43018, Ukraine)

E-mail: pristypakatia@ukr.net